

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

lipiec-sierpień-wrzesień

Nr 48
(3/2019)

WYDZIAŁ ZAMIEJSCOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr hab. Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikoła Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podleśny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZEPUKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIĘKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walenty GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 |
e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Spis treści

Artykuły

AGNIESZKA SADOWSKA-DZIWINA *Stosunek adwokackiej spółki partnerskiej do osób trzecich w zakresie odpowiedzialności partnerów za zobowiązania* | 12

KLAUDIA KIJĄŃSKA *Uprawnienie Zastępcy Prokuratora Generalnego do Spraw do Wojskowych do wnoszenia kasacji w sprawach karnych oraz wykroczeniach* | 27

KRYSTIAN WASILEWSKI *Status prawny komisarza wyborczego* | 38

IWO JAROSZ *Monistyczny system organów spółki kapitałowej w prawie polskim? Prosta spółka akcyjna i jej organy* | 46

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Badawcza weryfikacja przestrzegania zasad prowadzenia oględzin w sprawach o zabójstwa w Polsce* | 65

MIROŚLAW KOPEĆ *Pomoc prawna udzielona przez adwokata z urzędu a zaliczka na podatek dochodowy od osób fizycznych w świetle orzecznictwa sądownoadministracyjnego* | 76

JAN KLUZA *Głos w dyskusji dotyczącej odpowiedzialności za przestępstwo narażania na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu z zaniechania* | 91

EMILIA TOPOREK *Klauzule generalne. Ich rola i znaczenie w prawie cywilnym* | 101

MATEUSZ KORZENIAK *Prawnokarna charakterystyka dozwolonego ryzyka gospodarczego* | 114

ALEKSANDRA RUDKOWSKA *Instytucja sędziego pokoju jako przejaw dojrzałego i samodzielnego społeczeństwa – studium przypadku II Rzeczypospolitej Polskiej* | 132

WIKTORIA KUZIA *Konflikt projektanta z inwestorem, na tle prawa do nienaruszalności treści i formy utworu architektonicznego* | 145

ANNA WOLSKA-BAGIŃSKA *Przestępczość podatkowa w Polsce popełniana w zakresie zobowiązań podatkowych w podatku od towaru i usług* | 158

MATEUSZ MĄKOSA *Stwierdzenie polskiego pochodzenia a prawo do repatriacji* | 172

MICHAŁ SŁUŻALEC *Zezwolenie na udział w rozprawie osobie niepełnoletniej w charakterze publiczności, a wyłączenie jawności rozprawy głównej w procesie karnym* | 189

JAKUB KOZŁOWSKI *Skutki wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie C-284/16 Achmea w kontekście kryzysu praworządności w Unii Europejskiej* | 199

KACPER ROŻEK *Wybrane problemy metodologiczne dogmatyki prawa administracyjnego (problem konceptualizacji prawa administracyjnego)* | 212

MATEUSZ KUPIEC *Granice prawa dostępu do informacji publicznej a ochrona prywatności osób wykonujących zawód adwokata lub radcy prawnego* | 222

KAROL JUSZKA *Wpływ świadczenia pieniężnego na efektywność instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego* | 236

ŁUKASZ CHYLA *Nowe prawo prospektowe - ocena zmian* | 247

KRZYSZTOF BOKWA *Odpowiedzialność deliktowa w Kodeksie Cywilnym Zachodniogalicyskim z 1797 r.* | 276

RAFAŁ ŻELAZKO *Prawne aspekty wznowienia granic przez geodetę* | 287

KAROL SKOREK *Myśl ekonomiczna Adama Doboszyńskiego – ujęcie krytyczne* | 311

Glosa

SŁAWOMIR ZWOLAK *Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 12 kwietnia 2017 r., II OSK 1295/16* | 325

DAMIAN DOBOSZ, ANNA NIZIOŁEK *Stosowanie klauzuli standstill na przykładzie glosy do wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 16 czerwca 2011 roku w sprawie C-212/10 Logstor ROR Polska sp. z o.o. przeciwko Dyrektorowi Izby Skarbowej w Katowicach* | 338

JOANNA GŁÓWKA-LUTY *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2018 r., IV CNP 31/17* | 349

Tekst źródłowy

ARTUR LIS *Dwa synody z 1212 roku* | 367

Contents

Articles

AGNIESZKA SADOWSKA-DZIWINA *The attitude of the advocate partner company to third parties in the scope of partner liability for debts* | 12

KLAUDIA KIJAŃSKA *Possibility to lodge a cassation by Deputy Attorney General for Military Cases in criminal proceedings and petty offense proceedings* | 27

KRYSTIAN WASILEWSKI *Legal status of electoral commissioner* | 38

IWO JAROSZ *One-tier board structure in Polish corporate law? The simple joint stock company and its board model* | 46

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Studies vetting the observance of rules for conducting forensic evidence by inspection in killing cases in Poland* | 65

MIROSŁAW KOPEĆ *Legal assistance provided by the attorney advance on income tax from individuals in the jurisprudence of administrative courts* | 76

JAN KLUZA *A voice in the discussion about liability for crime exposing to imminent danger of loss of life or severe health damage commit by negligence* | 91

EMILIA TOPOREK *General clauses. Their role and meaning in civil law* | 101

MATEUSZ KORZENIAK *Criminal law characterization of permitted economic risk* | 114

ALEKSANDRA RUDKOWSKA *Justice of the peace as a sign of a grown and independent community – study upon the case of the II Republic of Poland* | 132

WIKTORIA KUZIA *Conflicts between the Designer and the Investor with Respect to the Right to Integrity of the Content and Form of the Architectural Work* | 145

ANNA WOLSKA-BAGIŃSKA *Tax crimes in Poland regarding the Value Added Tax* | 158

MATEUSZ MAKOSA *Legal confirmation of Polish origin in the context of the right to repatriation* | 172

MICHAŁ SŁUŻALEC *Allowing the minor as the audience to participate in the trial, and regulation of close trial in criminal proceedings* | 189

JAKUB KOZŁOWSKI *The impact of the judgment of the European Court of Justice in case C-284/16 Achmea in the context of the rule of law crisis in the European Union* | 199

KACPER ROŻEK *Selected methodological problems of dogmatics of administrative law (problem of the conceptualization of administrative law)* | 212

MATEUSZ KUPIEC *The boundaries of the right to access to public information and the protection of privacy of attorneys and legal coun-sels* | 222

KAROL JUSZKA *Influence of monetary benefit on the effectiveness of conditional discontinuation of criminal proceedings* | 236

ŁUKASZ CHYLA *New prospectus law - the analysis of changes* | 247

KRZYSZTOF BOKWA *Tortious liability in the West Galician Code of 1797* | 276

RAFAŁ ŻELAZKO *Legal aspects of paying borders through geodet* | 287

KAROL SKOREK *Economic thought of Adam Doboszyński – critical approach* | 311

Gloss

SŁAWOMIR ZWOLAK *Gloss to the judgment of the Supreme Administrative Court of 12 April, 2017, file ref. II OSK 1295/16* | 325

DAMIAN DOBOSZ, ANNA NIZIOŁEK *The application of standstill clause by the example of gloss of judgment of European Court of Justice from the 16th of June 2011 in case C-212/10 Logstor ROR Polska sp. z o.o. versus Dyrektor Izby Skarbowej w Katowicach* | 338

JOANNA GŁÓWKA-LUTY *Gloss to the judgment of the Supreme Court of December 11, 2018, IV CNP 31/17* | 349

Source text

ARTUR LIS *Two synods from 1212* | 367

Krzysztof Bokwa

Odpowiedzialność deliktowa w Kodeksie Cywilnym Zachodniogalicyskim z 1797 r.

Tortious liability in the West Galician Code of 1797

1. Wstęp

Kodeks Cywilny Zachodniogalicyski (dalej: KCZachGal) jest aktem prawnym dobrze znanym prawnikom polskim (a przynajmniej – historykom prawa) jako pierwsza całościowa – acz efemeryczna – kodyfikacja cywilna na ziemiach polskich. Przeważnie bywa on wymieniany jednym tchem z ABGB¹, dla którego był preludium i swoistą „próbą generalną”. Rzadko jednak sięga się bezpośrednio do jego przepisów. Tymczasem analiza norm tego wyjątkowego z racji swojej pionierskości aktu może być owocna i pouczająca zarówno dla historyków prawa, jak i dla współczesnych cywilistów. Jak bowiem zostanie wykazane, wiele z instytucji i koncepcji, obecnych – często załączkowo – już w KCZachGal, dostrzec można nie tylko w ABGB, ale również w kodyfikacjach późniejszych, na czele z współczesnym polskim kodeksem cywilnym (dalej: k.c.)².

Celem niniejszej pracy będzie zatem nie tylko omówienie wybranych unormowań KCZachGal, ale również ukazanie ich w perspektywie aktualnej legislacji i dogmatyki. Szczególnie dobrym obiektem dla tego rodzaju analizy są przepisy dotyczące odpowiedzialności deliktowej; rodząc liczne problemy (skądinąd bliskie również problematyce prawa karnego), jak np. sposób ujęcia winy czy umyślności, dotyczą one zarazem kwestii żywo dyskutowanych i kontrowersyjnych

¹ *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*, JGS Nr. 946/1811.

² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny, Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93 z późn. zm.

również współcześnie, jak np. zakresu zadośćuczynienia za krzywdę niemajątkową czy odpowiedzialności za inne osoby.

Spojrzenie historyczne, a zarazem komparatystyczne na te kwestie pozwoli zatem nie tylko na poznanie europejskiego (i, pośrednio, także polskiego) dziedzictwa prawnego, ale także również na refleksję, dotyczącą alternatywnych spojrzeń na kwestie aktualnej dla prawników współczesnych – pomimo upływu przeszło dwóch wieków.

2. Kodeks Cywilny Zachodniogalicyski – geneza i konstrukcja

Charakterystycznym rysem czasów tzw. Oświecenia w historii prawa są tendencje kodyfikacyjne. Niewątpliwie miały one swoje źródło w narastających tendencjach centralistycznych z jednej strony, z drugiej – we wpływach ówczesnych prądów filozoficznych (w szczególności racjonalizmu), które nakazywały panującym „oświeconym despotom” unifikować i rewidować prawo, dotychczas w znacznej mierze partykularne i zwyczajowe. Prąd ten nie ominął i krajów pozostających pod berłem Habsburgów, obejmujących wówczas tereny od Śląska po Dalmację i od południowych Niemiec po Siedmiogród. Konglomerat ten zaczął stawać się jednolitym państwem w nowoczesnym znaczeniu tego słowa; już w 1713 r. został w Sankcji Pragmatycznej cesarza Karola VI określony jako *indivisibiliter ac inseparabiliter* (niepodzielny i nierozdzielny)³. W ślad za unifikacją polityczną postępowała unifikacja prawna.

Pierwszy krok na drodze unifikacji prawa austriackiego postawiono w 1704 r., za panowania Leopolda I, wydając *Codex Iuris Austriacus*, oparty na koncepcji samego G. W. Leibniza⁴ – była to jednak wyłącznie częściowa kompilacja praw lokalnych. Właściwym początkiem dzieła kodyfikacji było powołanie przez Marię Teresę w 1753 r. Komisji Kompilacyjnej, na czele której stanął J. Azzoni⁵. Jej głównym celem było sporządzenie swoistego *codicis universalis*, zbierającego partykularne prawa poszczególnych krajów koronnych, głównie dla umożliwienia skutecznej działalności powołanej w 1749 r. Najwyższej Izby Sprawiedliwości (*Oberste Justizstelle*) – centralnego organu do spraw sądownictwa.

³ Zob. <https://www.proverbia-iuris.de/indivisibiliter-ac-inseparabiliter/> [dostęp online: 20.05.2019 r.].

⁴ K. Sójka-Zielińska, *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009, s. 81.

⁵ T. Maciejewski, *Historia powszechna ustroju i prawa*, Warszawa 2000, s.734.

Owoce tych prac był *Codex Theresianus* z 1766 r. – projekt niezwykle obszerny, liczący przeszło osiem tysięcy paragrafów. Choć oparty na nowoczesnych założeniach prawa natury, to jednak „przedstawiał się raczej jako bezładna kompilacja, rozwlekła, napisana ciężkim biurokratycznym językiem”⁶, zakorzeniona w tradycji rzymskiego „prawa powszechnego”, oprócz przepisów zawierająca liczne uwagi i komentarze. Ostatecznie projekt jego wprowadzenia został zarzucony. W roku 1771 skróconą i poprawioną wersję kodeksu stworzył radca dworu Jan Bernard Horten; również i ten projekt pozostał na papierze⁷.

Nie oznaczało to końca prac kodyfikacyjnych, którym nowy impuls przyniosło wstąpienie na tron cesarza Józefa II. Jego rządy to czas obfitej i przełomowej legislacji, której wyrazem była chociażby Powszechna Ordynacja Sądowa z 1781 r. (*Allgemeine Gerichtsordnung*) i humanitarny kodeks karny z 1787 r. (*Josephina*). W oparciu o projekt Hortena stworzono i w 1787 r. wprowadzono także ustawę cywilną, tzw. Kodeks Józefiński (*Josephinisches Gesetzbuch*), który jednak poprzestawał na regulacji niemal wyłącznie prawa osobowego i spotkał się z chłodnym przyjęciem, również ze strony polskich prawników w Galicji⁸.

Pierwszym kompletnym owocem kilkudziesięcioletnich wysiłków kodyfikacyjnych w krajach habsburskich był dopiero Kodeks Cywilny Zachodniogalicyski (*Westgalizische Gesetzbuch*, dalej: KCZachGal), który od roku 1797 obowiązywał na ziemiach polskich, zajętych przez Austrię podczas rozbiorów. Uznać go można za pierwszą w Europie (a więc i na świecie) „kodyfikację prawa natury”⁹. Wprowadzony najpierw w „Galicji Zachodniej”, tj. ziemiach zajętych podczas III rozbioru¹⁰, a następnie rozszerzony na całą Galicję¹¹, docelowo miał obowiązywać w całej monarchii, zaś świeżo nabyte ziemie polskie tworzyły dlań – zdaniem niektórych autorów – swoisty „poligon doświadczalny” (*Exerciersfeld*)¹². Pospieszne wprowadzenie nowej kodyfikacji na tych terenach niewątpliwie miało także ułatwić sprawowanie nad nimi kontroli i położenie kresu polskim tradycjom republikańskim, niepokojącym zwłaszcza w kontekście płonącej wówczas rewolucyjnym żarem Francji.

⁶ S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. II, Kraków 1998, s. 24.

⁷ K. Sójka-Zielińska, *op.cit.*, s. 86-87.

⁸ S. Grodziski, *Uwagi z okazji jubileuszu austriackiego kodeksu cywilnego z 1811 roku* [w:] *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. LXIII – 2011 – zeszyt 2, s. 24-25.

⁹ J. Andrzejewski, *Laesio enormis i wyzysk. Tradycja prawna a przeciwdziałanie nieekwiwalentności świadczeń w prawie prywatnym Austrii, Niemiec i Polski*, Poznań 2015, s. 46.

¹⁰ Patentem z dn. 13.02.1797 r.

¹¹ Z dniem 1 stycznia 1798 roku, na mocy patentu cesarskiego z dn. 8.09.1797 r.

¹² Tak K. Sójka-Zielińska, *op. cit.*, czy D. Makiła, *Historia prawa w Polsce*, Warszawa 2017, s. 347; przeciwnie np. S. Grodziski, *op. cit.*, czy Wilhelm Brauner.

KCZachGal był owocem kilkuletnich prac nowej komisji, powołanej przez cesarza Leopolda II, w której pracach główną rolę odgrywał, opierający się na projekcie Hortena¹³, Karl Anton von Martini¹⁴. Stąd też szczególnie w literaturze niemieckiej owa próba kodyfikacji znana jest jako *Entwurf Martini* (projekt Martiniego) – swoista „próba generalna” przed ABGB.

Kodeks składał się z trzech części. Część pierwsza liczyła sześć rozdziałów, obejmujących 299 paragrafów i zawierała swego rodzaju część ogólną (rozdział I „O prawach i ustawach w ogólności”) oraz przepisy dotyczące prawa osobowego, rodzinnego i opiekuńczego. Część druga obejmowała dziewiętnaście rozdziałów, liczących łącznie 676 paragrafów, i dotyczyła prawa rzeczowego oraz spadkowego – a zatem kwestii wykraczających poza materię niniejszej pracy.

Dla interpretacji i rozumienia całego kodeksu szczególnie istotny był rozdział I części pierwszej. Zawierał on wyjaśnienia pojęć podstawowych, takich jak prawo, społeczeństwo czy ustawa, i statuował nowatorskie wówczas zasady, jak np. *lex retro non agit*, *ignorantia iuris nocet*, równość wobec prawa (§ 13 cz. 1), przełamanie zasady osobowości prawa czy prymat prawa stanowionego nad zwyczajowym; dawał także sędziom możliwość uzupełniania luk prawnych w oparciu o „naturalną myśl ustawy” i analogię (§ 19 cz. 1). Wiele z owych początkowych przepisów uznać można raczej za formę podręcznikowych wskazówek dla czytelników (zwłaszcza sędziów), wyrażających „ducha ustawy” i dyrektywy interpretacyjne. Jak zostanie wykazane, podobne przepisy spotkać można także w dalszych częściach KCZachGal. Wydaje się, że prawodawca wychodził z trafnego założenia, iż stanowić on będzie zupełne *novum* dla praktyki prawnej, zwłaszcza na terenach dawnej Rzeczypospolitej. Uzasadnione było zatem zawarcie w kodeksie pewnych wtrąceń o charakterze raczej podręcznikowym aniżeli prawodawczym, nieobecnych już w ABGB.

3. Regulacja odpowiedzialności deliktowej w Kodeksie Cywilnym Zachodniogalicyskim

Dla tematyki niniejszego artykułu najistotniejsza jest część trzecia KCZachGal, zawierająca 638 paragrafów zgrupowanych w dziewiętnastu rozdziałach,

¹³ K. Sójka-Zielińska, *op.cit.*, s. 89-91.

¹⁴ Karl Anton von Martini, baron zu Wasserburg (1726-1800) – jeden z czołowych prawników austriackich XVIII w., profesor Uniwersytetu Wiedeńskiego, prezes Najwyższej Izby Sprawiedliwości, mistrz i mentor F. von Zeillera, twórcy ABGB.

regulująca całościowo prawo zobowiązań. Rozdział I („O ugodach w ogólności”¹⁵, §§ 1-48¹⁶) zawierał generalne normy tego działu prawa oraz dotyczące się kwestii, jakie k.c. reguluje obecnie w części ogólnej, np. przepisy dotyczące oferty (§ 4-6) bądź interpretacji czynności prawnych. Przykładowo, § 7 regulował zawieranie umów w sposób dorozumiany¹⁷. Dalsze przepisy rozdziału I dotyczyły m.in. kwestii zawierania warunków (§ 28 i nast.¹⁸), wielości wierzycieli i dłużników czy miejsca i terminu spełnienia świadczenia. Przewidziano również dychotomię na umowę zobowiązującą jednostronnie i wzajemnie (§ 46).

Odpowiedzialności deliktowej dotyczył rozdział XIII, obejmujący §§ 411-461. Pierwszy z jego przepisów definiował podstawę odpowiedzialności, tj. delikt, ujmowany jako „przewinienie” - *wolna czynność, albo zaniechanie, które się winnym względem innych obowiązkom sprzeciwia*. § 412 precyzował, że podstawą odpowiedzialności nie mogą być przypadki, ujmowane jako *zdarzenia, które wolnej czynności, albo zaniechania za fundament nie mają, których przewidzieć, a przynajmniej ustrzedz się nie można*; postanowienie to zostało powtórzone i doprecyzowane w § 426.

W ten sposób wyłączono możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności na zasadzie ryzyka czy (co do zasady) słuszności, które wytworzyła doktryna cywilistyczna dopiero na przełomie XIX i XX w.¹⁹ Zastrzeżono jednak, że nie tyczy się to sytuacji, w której wystąpiło zawinienie na przedpolu w postaci samoczynnego wprawienia się w stan bezwolności, np. upijając się (§ 413). Uszczegółowienie zasad odpowiedzialności nastąpiło w dalszych przepisach – w § 431-433²⁰ wskazano wprost, że szkoda musi nie tylko wynikać z działania sprawcy i być zwiniona, ale również bezprawna, tj. sprzeciwiać się umowie lub prawu, które zobowiązywałoby do określonego działania lub zaniechania.

¹⁵ W niniejszej pracy wykorzystane zostało oficjalne tłumaczenie KCZachGal na język polski, dokonane i wydane przez Józefa Hraszańskiego – *Ustawy cywilne dla Galicyi Zachodniej*, Wiedeń 1797, cz. 1-3. Brzmienie przepisów przytaczane jest za tymże wydaniem w pisowni oryginalnej. W tłumaczeniu Hraszańskiego „ugody” są równoznaczne ze współczesnymi umowami w ogólności, nie zaś ugodami rozumianymi jako sposób rozwiązania sporu.

¹⁶ W dalszej części tekstu, o ile nie zostanie zaznaczone inaczej, przytaczane będą przepisy części trzeciej KCZachGal.

¹⁷ *Kto np. do czółna wsiada, i każe się przewieść przez rzekę, tym samym już obiecuje oddanie zwycięzynie zapłaty, i przewoźnik obietnicę przyjmuje.*

¹⁸ Warto wspomnieć że, odmiennie niż w k.c., przewidziano w KCZachGal możliwość zastrzeżenia warunków w rozrządzeniach na wypadek śmierci.

¹⁹ Zob. A. Dziadzio, *Powszechna historia prawa*, Warszawa 2009, s. 354-361.

²⁰ W szczególności warto zacytować *in extenso* § 432: *Kto prawa swego używa, i drugiey osoby prawa nieumyślnie nadwęży, ten nic nie przewinia, ale prawo naturalney wolności wykonywa. W tym przypadku niewiadomość i zaniechanie bez przewinienia są.*

W KCZachGal wyjaśniono kwestię również wspólnie budzącą kontrowersje, tj. różnicę pomiędzy czynem zabronionym w rozumieniu karnym i cywilnym (§§ 415-417). Ten pierwszy zdefiniowano jako „przewinienie publiczne”, zasługujące na karę, zaś drugi - jako „przewinienie prywatne”, statuujące obowiązek *uchylenia krzywdy i nadgródenia sprawionej szkody*; podkreślono, że jedno zdarzenie może być równocześnie przestępstwem i deliktem cywilnym.

W § 419 dokonano istotnego terminologicznego rozróżnienia na „powrócenie szkody”, rozumiane jako *damnum emergens*, oraz na „zadosć uczynienie”, obejmujące nie tylko zadośćuczynienie za krzywdę, ale również *lucrum cessans*. Analogiczna definicja znalazła później miejsce w ABGB (§ 1323) i pozostaje w nim aktualna do dziś, co stanowi zasadniczą różnicę w porównaniu do dychotomii odszkodowania i zadośćuczynienia zastosowanej w k.c.²¹

W §§ 420-422 dokonano interesującego rozróżnienia przewinień na pochodzące „z błędu rozumu” oraz „z błędu woli”. To pierwsze, wynikające z zawinonego braku wiedzy lub świadomości, nazwano „pobłądzeniem, niedbalstwem”, zaś drugie, dotyczące działania umyślnego, określone zostało jako „złość”. Jak zatem widać, według kryterium błędu rozumu bądź woli dokonano – używając terminologii współczesnej cywilistyki – rozróżnienia na delikty umyślne i nieumyślne. §§ 423-425 stanowiły swoistą instrukcję co do rekonstruowania i ujmowania zawinienia i jego stopni oraz ich przełożenia na zasądzone odszkodowanie. § 424, aczkolwiek w dość nieoczywistej formie²², statuował obowiązek dochowania należytej staranności, uznając jego brak za główną przesłankę winy. W związku z tym § 425 zrównywał stopień zawinienia przy „największym pobłądzeniu” i „złości” - również w kontekście kwoty należnego odszkodowania i zadośćuczynienia. Tego rodzaju dyrektywa co do wysokości finansowej rekompensaty, zależna od rodzaju winy, nie znalazła się ani w ABGB, ani w k.c.

Istotną różnicę pomiędzy „pobłądzeniem” i „złością” ustanawiał § 428. Na jego mocy w pierwszej sytuacji sprawca zobowiązany był jedynie do naprawienia szkody; a zatem na gruncie KCZachGal w przypadku szkody wyrządzonej nieumyślnie, wskutek niedbalstwa, nie było możliwe dochodzenie utraconego zysku (!). Zaostrzenie powyższego reżimu przewidziano jednakże w dalszych

²¹ Zob. K. Bokwa, *Odszkodowanie oraz zadośćuczynienie w prawie polskim i austriackim. Rys historyczny i prawnoporównawczy* [w:] *Pomniki prawa na przestrzeni wieków*, Kraków 2017, s. 135-136.

²² *Naywiększe pobłądzenie w ogólności popelnia ten, który o wykonanie swych obowiazków wcale się nie troszczy. Kto przeciwnie całą swą uwagę do tego kieruje, i wszystkie swe siły na to łoży, ten nawet od naymniejszego pobłądzenia wolnym iest. Reszta niezliczonych stopniow pobłądzenia między temi dwoma iest zawarta.*

przepisach – i tak na podstawie § 454 w razie wyrządzenia szkody umyślnie²³ pokrzywdzony mógł żądać nie tylko odszkodowania, ale także zadośćuczynienia – tj. wynagrodzenia utraconego zysku i *wartości szczególnego ku rzeczy przywiązania*.

§ 436 wyłączał odpowiedzialność za niedbalstwo osoby, która bez wynagrodzenia działała na rzecz kogoś innego na jego prośbę – chyba, że spowodowałaby szkodę, działając podstępnie, a zatem umyślnie. Zgodnie z następnym przepisem regulacja ta nie miała jednak zastosowania do osób, gdy ktoś – choć bezpłatnie – *sam się do tej usługi ofiarował, albo sprawowania tyczącego się interesu, kunsztu, lub tym podobnego urzędu wiadomym się być czynił*. W tym wypadku odpowiedzialność za szkody spowodowane nieumyślnie była już zatem możliwa.

Powyższą normę rozwijał § 438, stwierdzający, że z ograniczenia odpowiedzialności z § 436 nie korzystają *rzemieślnicy, kunsztmistrze, prawnicy, lekarze, i cyrulicy, ziemiomiercy, rachmistrze, karczmarze, szyprowie, furmani, i tym podobni*. Zaostrzając odpowiedzialność specjalistów, a zatem występując przeciw zasadzie równości wobec prawa (w KCZachGal już obecnej i wyrażonej w § 13 cz. 1), stanowił on załączkową formę ochrony „konsumentów” w relacjach z profesjonalistami. Co więcej, w dalszej części przepisu zawarto możliwość dochodzenia odszkodowania za działania sędziego, na które składać zażalenie można było do sądu wyższego rzędu, *który urzędownie docieka i rozpoznaje zażalenie*. Przepis ten wprost przewidywał zatem odpowiedzialność sędziego za jego błędy, tworząc zarazem odrębny tryb dla rozpoznawania roszczeń z tego tytułu; sąd wyższego rzędu miał tu działać samodzielnie, choć na wniosek („zażalenie”) pokrzywdzonego.

Na uwagę zasługuje w tym kontekście również usytuowany nieco dalej § 448, stwarzający obowiązek odszkodowania za bezpodstawne pozbawienie wolności poprzez *nieprawny areszt, gwałtowne uwięzienie, prywatne w niewolę wzięcie*; przepis dotyczył zatem zarówno działań władzy, jak i osób prywatnych. Przede wszystkim należało poszkodowanemu zwrócić wolność, a nadto wynagrodzić poniesioną szkodę i utracony zysk. Co więcej, w przepisie tym przewidziano istnienie analogicznego roszczenia po stronie *żony, dzieci i innych wszystkich przez to uszkodzonych osób*, o ile przywrócenie wolności nie byłoby już możliwe (tj. gdyby poszkodowany zmarł). Można więc uznać, że § 438 *in fine* oraz § 448 KCZachGal antycypowały regulacje współczesne, a zatem art. 417 i art. 446 § 3

²³ ...czy się to z chęci zysku, to iest: przez rabunek, kradzież, oszukaństwo, niegodziwy gwałt, czy ze swywoli, i z uciechy szkodenia stało...

k.c. oraz odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie, o jakim mowa w rozdziale 58 k.p.k.

Jakkolwiek prawodawca ujął w KCZachGal prawo zobowiązań w sposób nowoczesny, wyraźnie wyodrębniając roszczenia z tytułu umów i deliktów, to nie ustrzegł się pewnych niekonsekwencji. Do takowych zaliczyć trzeba niewątpliwie umieszczenie w rozdziale XIII § 435, dotyczącego sposobu wykonywania umów, czy § 442, ewidentnie odnoszącego się do zobowiązań z tytułu umów wzajemnych²⁴; według tego przepisu niedotrzymanie zobowiązania z umowy wzajemnej było deliktem, a w każdym razie – było z nim równoznaczne. Zawarcie tego rodzaju normy w rozdziale XIII nie znajduje uzasadnienia, dowodząc, że dla ówczesnego prawodawcy podział na zobowiązania kontraktowe i deliktowe nie był jeszcze w pełni jasny i nie stosowano go konsekwentnie.

W §§ 444-446 prawodawca uregulował w KCZachGal przypadki wyrządzenia szkody na osobie, a zatem kwestie obecne w k.c. w art. 444 i nast. § 444 wyodrębnił konieczność pokrycia kosztów leczenia, utraconego zarobku i – w razie wysunięcia takiego żądania – „basarunku”, który należy rozumieć jako formę nagrodzenia krzywdy niemajątkowej. W § 446 przewidziano możliwość żądania finansowej rekompensaty w razie śmierci *oyca familii* – jeśli było ono umyślne, mogła ona objąć także *zupelne zadosyc uczynienie*, które jednak w tym wypadku należy chyba rozumieć wyłącznie jako rekompensatę za krzywdę; w każdym bowiem wypadku przewidywano obowiązek wypłaty *dalszego nawet nadgrozdzenia*, tj. utraconego utrzymania.

Interesującą normę zawierał § 445; treść tego przepisu została niemal dosłownie powtórzona w § 1326 ABGB i pozostaje w mocy do chwili obecnej. Stwarzał on możliwość żądania zadośćuczynienia osobie, która *przez zle postępowanie skaleczoną iest; tedy, zwłaszcza gdy płci niewieściey iest, tyle uwagi na tę okoliczność mieć należy, ile przez to dalszy iey los przeszkodzony bydź może*. Pojawiła się zatem możliwość finansowego zrekompensowania kobiecie ewentualnych szkód na ciele, które mogłyby rzutować na jej przyszłe powodzenie – co oczywiście, uznawano, iż pośrednio wpłynie to również na jej status majątkowy. Ochronę kobiet rozwinięto w § 447, który przewidywał deliktową odpowiedzialność za uwiedzenie kobiety i spółdzenie z nią dziecka; ojciec był zobowiązany nie tylko do wypełniania obowiązków rodzicielskich, ale również do pokrycia kosztów

²⁴ *Przy wszystkich z samego początku dwóstronnie obowiązujących ugodach, każda z obydwóch stron nic darować nie chce. Ieden od drugiego równego zysku oczekuiie, i ma prawo do tego. Każdy się obowięzuie do przynależytey pilności: i kto obowięzku tego nie dochowuie, popępnia pobłgdzenie, i za nie odpowiaa.*

porodu i pogołu. Regulację tę uzupełniał, a *de facto* powtarzał § 151 cz. 1²⁵; jest to niewątpliwy przykład niedoskonałości legislacyjnej KCZachGal.

§ 449-452 regulowały kwestię żądania rekompensaty za naruszenie „prawa dobrej sławy”, tj. pomówienia bądź zniesławienia. Możliwość taka została ograniczona jedynie do sytuacji wystąpienia szkody rzeczywistej (*damnum emergens*). W innym przypadku sąd cywilny był jedynie uprawniony do wymierzenia odpowiednich kar na mocy ustaw karnych. Na uwagę zasługuje natomiast § 452, zgodnie z którym w razie *niebezpieczeństwa nowych pokrzywdzeń* możliwe było żądanie zabezpieczenia albo majątkowego, albo poprzez *pogrożenie surowszym ukaraniem*.

Jak wspomniano już wyżej, prawodawca zawarł w KCZachGal także przepisy zawierające raczej ogólne dyrektywy, aniżeli skonkretyzowane normy prawne. Pośród takich wymienić można § 453; stwierdzając, że *niezliczone są przypadki nadwężenia majątku drugiej osoby*, na poszkodowanego nakładał on ciężar dowodu. Zarazem jednak § 429 zawierał dyrektywę ograniczającą w tym zakresie dowodzenie *stopni dowiedzionego już pobłądzenia*; powołując się na sprawiedliwość prawodawca zalecał, by nie dopuszczać do pokrzywdzenia poszkodowanego poprzez przesadne obciążanie go koniecznością dowodzenia skali poniesionej szkody.

Końcowe przepisy rozdziału XIII dotyczyły się szczególnych rodzajów odpowiedzialności. W § 456 odniesiono się do szkód spowodowanych przez dzieci i osób niepoczytalne, uznając, że jakkolwiek stanowią one przykład szkód przypadkowych, to mimo to powstaje obowiązek ich naprawienia²⁶. Był to zatem wyłom od zasady winy jako podstawy odpowiedzialności, a zarazem regulacja oparta na regulacji zasadzie innej, aniżeli *culpa in custodiendo*, obecna w prawie współczesnym (art. 427 k.c.). §§ 457 i 458 dotyczyły szkód spowodowanych przez zwierzęta, statuując zasadę odpowiedzialności właściciela, a w razie wyrządzenia przez cudze bydło szkody w uprawach – dając poszkodowanemu prawo *zagrabienia tylu sztuk bydła użyć, ile do jego zupełnego zadosyć uczynienia wystarczy*; jego uprawnienia szły zatem znacznie dalej, niż w przypadku ustawowego prawa zastawu, znanego z k.c. (art. 432 k.c.). Wreszcie §§ 459-461, kończące rozdział XIII części trzeciej KCZachGal, statuowały generalne reguły ponoszenia odpowiedzialności, przewidując możliwość wielości osób zobowiązanych do naprawienia szkody i ich solidarnej odpowiedzialności, jednakże tylko w razie działania umyślnego (§ 460), a także dziedziczenia roszczenia o odszkodowanie (§ 461).

²⁵ Wolno jest matce przeciw zwodzicielowi swemu czynić żalobę [tj. skargę – K.B.] o szkodę; lecz gdy fałszywie kogo za oycę dziecięcia swego udaie, według okoliczności ukaraną być ma.

²⁶ Lecz ponieważ nadgodzenie szkody na prawie obrony funduje się, które przeciw dzieciom, i na zmysłach pomieszanych także ma miejsce; przeto te szkody nadgodzenie, i jeżeli od winnego nie jest dopełnione, wszelako na uszkodziela spada.

4. Uwagi końcowe

Powyższa analiza przepisów KCZachGal, a w szczególności jego rozdziału XIII części trzeciej stanowi, co oczywiste, jedynie przyczynek do szczegółowych badań nad tym pomnikiem prawa. Już jednak porównanie postanowień kodyfikacji galicyjskiej z regulacją odpowiadającego jej rozdziału 30. ABGB, rozpoczynającego się od § 1293, pozwala zauważyć postęp, jaki dokonał się na przestrzeni kilkunastu lat; w szczególności w rozpoczynającym tę ostatnią kodyfikację przepisie zawarta została definicja szkody, zaś cały rozdział (choć zawierający niemal identyczną liczbę paragrafów – czterdzieści osiem) miał systematykę znacząco spójniejszą i precyzyjniejszą treściowo, a przy tym technicznie doskonalszą. Wyczerpujące porównanie obu kodyfikacji w tym zakresie wykracza jednak, co oczywiste, poza ramy niniejszej pracy – powyższe kwestie warte są jednak zasygnalizowania i dalszych badań.

Z punktu widzenia współczesnej, polskiej nauki prawa cywilnego w KCZachGal szczególną uwagę zwracają odmienne regulacje dotyczące dogmatyczno-filozoficznego sposobu ujmowania umyślności (jako błędów woli bądź rozumu) oraz inaczej zdefiniowana dychotomia między odszkodowaniem i zadośćuczynieniem. Interesujące jest również zawarcie w kodyfikacji cywilnej, powstałej wszak w monarchii absolutnej, podstaw dla odpowiedzialności za nieprawidłowe działanie organów państwowych. Warto także zwrócić uwagę na typowe dla prawa austriackiego i niemieckiego, a odmienne od polskiego, wąskie ujmowanie szkody niemajątkowej (krzywdy), aż do chwili obecnej skutkujące w tych porządkach prawnych licznymi kontrowersjami²⁷.

Można więc stwierdzić, że refleksja nad dokonaniem prawodawców doby absolutyzmu oświeconego dowodzi aktualności kwestii problemowych, przed rozwiązaniem których stawać musieli ówczesni legislatorzy. Jak się zatem wydaje, analiza przepisów KCZachGal – pierwszego nowoczesnego kodeksu obowiązującego na ziemiach polskich – może, podobnie jak badania komparatystyczne, być owocna nie tylko z punktu widzenia badań historycznych, ale również dogmatycznych.

Bibliografia

- Andrzejewski J., *Laesio enormis i wyzysk. Tradycja prawna a przeciwdziałanie nieekwiwalentności świadczeń w prawie prywatnym Austrii, Niemiec i Polski*, Poznań 2015
- Bokwa K., *Odszkodowanie oraz zadośćuczynienie w prawie polskim i austriackim. Rys historyczny i prawnoporównawczy* [w:] *Pomniki prawa na przestrzeni wieków*, Kraków 2017

²⁷ Zob. zamiast wielu K. Bokwa, *op. cit.*, s. 136 i nast.

Dziadzio A., *Powszechna historia prawa*, Warszawa 2009

Grodziski S., *Uwagi z okazji jubileuszu austriackiego kodeksu cywilnego z 1811 roku* [w:] *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. LXIII – 2011 – zeszyt 2

Hraszański J., *Ustawy cywilne dla Galicyi Zachodniej*, Wiedeń 1797, cz. 1-3

Maciejewski T., *Historia powszechna ustroju i prawa*, Warszawa 2000

Makiłła D., *Historia prawa w Polsce*, Warszawa 2017

Płaza S., *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. II, Kraków 1998

Sójka-Zielińska K., *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009

Streszczenie

Celem artykułu jest opisanie i analiza przepisów Kodeksu Cywilnego Zachodniogalicyskiego z 1797 r. w zakresie dotyczącym odpowiedzialności deliktowej. W tym celu ukazana zostaje geneza tej kodyfikacji, jej historyczne tło i znaczenie dla rozwoju prawa w Europie Środkowej, a także jej konstrukcja. Następnie przeprowadzone zostaje omówienie i analiza porównawcza przepisów rozdziału XIII części trzeciej kodeksu, uwzględniając odpowiednie regulacje w ABGB i polskim kodeksie cywilnym. Przy użyciu komparatystycznej i historycznej metod badawczych umożliwi to ukazanie ponadczasowości określonych problemów prawa zobowiązań, ukazując zarazem jego ewolucję na przestrzeni ostatnich dwóch stuleci.

SŁOWA KLUCZE: Kodeks Cywilny Zachodniogalicyski, prawo austriackie, prawo zobowiązań, odpowiedzialność deliktowa, historia prawa

Summary

The article aims to describe and analyse the regulation of West Galician Code of 1797 in the matters of tortious liability. Therefore the author depicts origins of that codification, its construction, historical background and importance for development of civil law in Central Europe. This is followed with description and comparative analysis of provisions of Chapter 13 of the 3rd part of the Code, according to the respective regulations in ABGB and present Polish Civil Code. Employing comparative and historical methods enables the author to highlight timelessness of certain issues of the obligation law, also showing its evolution in the last two centuries.

KEY WORDS: West Galician Civil Code, Austrian law, obligation law, tort law, legal history

Nota o autorze

Krzysztof Bokwa – absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktorant w Katedrze Powszechnej Historii Prawa tamże oraz aplikant adwokacki trzeciego roku przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Krakowie.